

Bygg for alle

Universell utforming er nøkkelen til likeverdig tilgang

KOMMUNESEKTORENS ORGANISASJON

The Norwegian Association of Local and
Regional Authorities

Ansvarlige redaktører:

Anne Gamme og
Christian Hellevang

Utvikling og produksjon:

Marianne Alfsen og
Lena Storvand / Felix Media

Journalister:

Marianne Alfsen, Lena Storvand,
Cecilie Klem og Bente Frøytlog /
Felix Media

Fotograf:

Fredrik Naumann / Felix Features

Grafisk formgivning:

Bly.as

Trykk:

Byråservice

Utgivelsesår: 2023

ISBN 978-82-93866-29-9

Dette heftet er utgitt av KS

KS er kommunesektorens
interesse- og arbeidsgiverorganisasjon.
Alle landets 356 kommuner og 11
fylkeskommuner er medlemmer,
samt om lag 500 kommunale,
interkommunale og fylkeskommunale
bedrifter.

Innhold

- 3 Velkommen inn!
- 4 Leselyst for alle
- 6 Et lærestykke
- 11 15 700 kvadratmeter med godt læringsmiljø
- 16 Full fart i Folkets Hus
- 18 Gammel betongprakt i ny drakt
- 23 En nærscole for alle
- 28 Huset som inneholder nesten alt
- 32 Et bygg for samvær
- 36 Et landemerke i endring
- 40 Slik definerer vi universell utforming i Norge

Velkommen inn!

Alle har rett til likeverdig tilgang til offentlige bygg.
Universell utforming er nøkkelen.

I dette heftet viser vi frem et knippe gode eksempler på universelt utformede skoler, barnehager, rådhus, kulturbygg og bibliotek landet rundt.

Temaheftet er inspirert av medlemmene i KS' kommunenettverk for universell utforming, som ble opprettet i 2013. Målet er å bidra til et inkluderende samfunn, gjennom å dele erfaringer og fjerne hindre.

KS, kommunenettverk for universell utforming er finansiert med midler fra Kulturdepartementet.

FLERE HEFTER: Vi anbefaler også KS spesialhefter «Design for mangfold» og «Kartleggingsverktøy» – for flere gode eksempler på universell utforming av skoler og barnehager samt oversikt over kartleggingsverktøyene kommunene har til rådighet. Heftene kan bestilles gratis fra ordre@lupro.no.

Leselyst for alle

**57 år skiller disse to bildene. Som seksåring gikk
Jan Tore Lindskog på førskole i Deichman Grünerløkka.
Som 63-åring møter han et oppgradert bygg.**

På Schous plass i hovedstaden troner det ærverdige, greskinspirente bygget. Datidens profilerte kvinnesakspionér og arbeiderparti-politiker Fernanda Nissen visste nemlig nøyaktig hva hun ønsket: Bibliotekene skulle være «... et åndens tempel med muligheter for å sitte og lese i behagelige lokaler!»

Og slik gikk det til at Deichmanske bibliotek også fikk sin filial midt i Kristianias arbeiderstrøk, ved Schous plass. Oktober 1914 slo det nybyggede biblioteket, landets første spesialdesignede bibliotek, sine doble dører på vidt gap.

GIKK UT PÅ DATO

Inn den samme døråpningen strener Jan Tore Lindskog og Halvor Heir. Lindskog er prosjektleder for Oslo kommunes tilgjengelighetsprosjekt, Heir er seksjonsleder for Kulturbygg i Oslobygg

KF, og begge kjenner godt til byggets forholdsvis ferske og svært nødvendige oppgradering.

– Alt måtte gjøres, fastslår Heir og utdyper:
– I 2014 var bygget 100 år og inneholdt knapt en tilrettelegging. I 2017 begynte vi så smått, og i 2019 sto det ferdig. Da var det etablert heis, HC-toaletter og to scener med løfteplattform for rullestoler.

Lindskog kikker seg rundt i trapperommet rett innenfor de doble dørene. Som guttunge bodde han like borti gata, og gikk hjemmefra og hit, løp trappen opp til 2. etasje og inn til det store rommet på høyre side, hvor prøveprosjektet med førskole holdt hus. Dengang ofret han ikke stigingsgrader, kontraster eller terskler en tanke.

– Det handlet nok heller om litt hjemlengsel, lek med mekano og hva jeg hadde på matpakka, humrer han.

ANNO 1967 & 2022: Til venstre: Seks år gamle Jan Tore Lindskog på førskolen i 2. etasje på biblioteket. Til høyre: Samme mann, samme sted, 57 år senere: 63 år gamle Jan Tore Lindskog i bibliotekets 2. etasje.

GUL LISTE

Biblioteket står på Byantikvarens gule liste.

– Byantikvaren går langt for å få til universell utforming, det kan gjøres relativt mye, sier Heir, som påpeker at plass er den største utfordringen i et slikt gammelt bygg.

– Det må finnes plass til å installere heis. Enten kan det gjøres innvendig eller i form av et nybygg utenpå.

– Her fikk vi det til i dette trapperommet, peker Lindskog før han trækker opp trappa han løp opp og ned som seksåring.

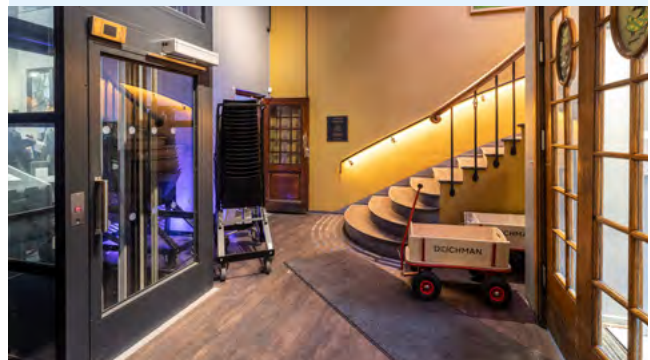
– Ja, trappa er den samme, men nå har den fått både lys og håndløper. Som liten gråt jeg nok av hjemlengsel da jeg var her. Nå er det like før jeg gråter litt av glede. Og enda bedre skal det bli, for planleggingen av et sterkt forbedret inngangsparti er godt i gang. ●

KORT FORTALT

Hva: Deichman Grünerløkka, Oslo

Utfordring: Tilpasse nåtidens krav til universell utforming i bibliotek fra 1914.

Løsning: Montere heis i trapperom, håndløper med lys i trapp, løfteplattform til nybygget scene, etablere HC-toalett, lydplater for bedre akustikk, ny låne/innleverings-løsning, lys bak glassplater i bokhyllene, møblement med plass til rullestol, automatisk døråpner og overflatebehandling med farger som gir god kontrast.

Et lærestykke

Høgskulen på Vestlandet ventet ikke på pensumendringer. Campus Bergen ble universelt utformet før det var et formelt krav.

VARMT VELKOMMEN: Eik brukes gjennomgående i innredningen av høgskolen, som her i hovedinngangen. Servicesenter, trappeløp og lydspiler i eik skaper en lun stemning og er med på å dempe lyd. Resepsjonsdisken i to forskjellige høyder er tilgjengelig også med rullestol.

LYDDEMPENDE TEKSTILER: Endre Laastad i en av sofagruppene i biblioteket, her på mezzaninen. Møbler med tekstiltrekk brukes over hele huset. Biblioteket er det eneste stedet hvor det er lagt tepper i enkelte partier.

– Du får lyst til å bli student igjen, ikke sant?

Endre Laastad humrer. Han er avdelingsleder for arealforvaltning, drift og utvikling, og det er en stund siden han selv var ferdig med utdannelsen.

Nå traver han lommekjent innover i høgskolens store lokaler på Kronstad i Bergen. De gamle bygningene, som tidligere rommet NSBs jernbaneverksteder, er i dag en moderne kunnskapsfabrikk. Her har mer enn 10 000 studenter og 1200 ansatte sitt daglige virke.

Verkstedshallene med originale detaljer som dører, portaler og yttervegger, er integrert og bygget sammen med nybyggene.

TIDLIG UTE

Da Campus Kronstad åpnet dørene i 2014 ble Høgskulen på Vestlandet omtalt som pionerer på universell utforming. Planleggingen av byggeprosjektet startet før universell utforming var et krav, likevel valgte byggherren Statsbygg å fokusere på tilgjengelighet for alle brukergrupper.

Satsingen ble belønnet med Innovasjonsprisen for universell utforming i kategorien møbler og interiør, som deles ut av Doga, Stiftelsen Design og arkitektur Norge. Juryen la blant annet vekt på bra akustikk og lydforhold.

– Lyddemping var en utfordring fordi vi har store åpne rom i bygget. Mange steder er det mer enn dobbel høyde under taket, og til sammen utgjør det store volumer, sier Laastad.

Løsningen var en rekke gjennomgående lyd-dempingstiltak, som sammen med interiør av tre og møbler kledd i solide ulltrekk, skaper gode lydforhold.

LÆRT UNDERVEIS

Endre Laastad konstaterer at de fleste UU-grepene har tålt tidens tann godt. Et par endringer er likevel gjort i ettertid. Blant annet er terskler som var for høye, blitt fjernet.

– Vi gikk gjennom deler av bygget og fikk Statsbygg til å legge flatt jern på alle overgangene slik at de ble sømløse. Dermed er det blitt

ARBEIDSRO: Nybygget K2 sto i 2020 ferdig vegg i vegg med hovedbygningen. I K2 er det satt opp skjermede sittegrupper i de sosiale sonene. Marthe Mjelde og Janne Sandøy foretrekker å jobbe her framfor i lukkede grupperom.

→ enklere for rullestolbrukere å komme seg rundt i bygget, og det har lettet på utfordringene vi hadde med varetransport, sier han.

Med fasit i hånd ser han også ett grep han gjerne ville gjort annerledes fra starten:

– Da vi tok bygget i bruk, oppdaget vi fort at ledelinjene noen steder kommer i konflikt med innredning og møblering. Årsaken er rett og slett at ledelinjene ble lagt før møbleringsplanen var klar.

Laastad viser et eksempel i en korridor hvor stolene «krasjer» med ledelinjene.

– Vi løser det med at tilsynsvaktene setter alle møbler på plass igjen hver kveld. Men mitt tips til andre er helt klart: Ledelinjer og endelig møbleringsplan bør være resultat av samarbeid i prosjekteringen. ●

KORT FORTALT

Hva: Høgskulen på Vestlandet, campus Bergen.

Utfordring: Stor utdanningsinstitusjon som skal passe alle grupper av studenter og ansatte, planlagt før universell utforming var et krav.

Løsning: Stort fokus på lyddemping, innredning, møbler, materialvalg, punktskrift og kontrastfarger sikrer lokaler hvor det er godt og enkelt å oppholde seg. Fremkommelighet er i ettertid bedret ved å fjerne terskler og lage sømløse overganger.

SIKKERHETSSONE:

I kantina er trappeløpet skjermet med rekkverk som forhindrer kollisjoner. Smart for svaksynte – og alle som går med nesa ned i mobilen.

KONFLIKTSONE: Tydelige ledelinjer viser vei gjennom bygningene, men her et eksempel på at ledelinjene kan komme i konflikt med innredning og møbler. Årsak: Ledelinjene ble tegnet inn før endelig møbleringsplan var klar.

HUSEBY BARNESKOLE & A. C. MØLLER TEGNSPRÅKSENTER
HUSEBY UNGDOMSSKOLE • TRONDHEIM KULTURSKOLE

15 700 kvadratmeter med godt læringsmiljø

Huseby skole er planlagt, prosjektert og bygget for at elevene skal føle seg ivaretatt. Både i klasserommet, i fellesarealene og ute.

«Vi har erfart at elever som har konsentrasjonsutfordringer får jobbet bedre når de får se ut.»

Inger Sagen Hasselø

→ Magnus Mosbak Haugen sitter inni noe som ser ut som en blanding av et lekehus og en sofa i klasserommet sitt. Rundt ham er det elever og lærere. Noen sitter i sakkosekker, noen sitter på stoler inntil en skriveflate langs vinduet, andre sitter ved pulter på krakk eller stol.

– Det beste med å gå på denne skolen er at lærerne hører på elevene, sier Haugen.

Han er en av tre elevrådsrepresentanter som møter oss i et lite amfi i fellesområdet i tredje etasje på Huseby skole.

NATURLIG MANGFOLDIG

Men før vi hører mer fra elevrådet, er det omvisning med rektor Inger Sagen Hasselø i den 15 000 kvadratmeter store bygningen. Hun forteller om en skole preget av et stort mangfold av elever og ansatte.

Barneskolen har mottaksgruppe med ny-ankomne flyktninger og innvandrere, og et tegnspråklig grunnskoletilbud fra 1. til 10. trinn. Husebys elev- og ansattegrupper er naturlig bredt sammensatt fordi skolen ligger i et område med høy andel innvandrer- og flyktningbefolkning.

VID UU-DEFINISJON

Bygningen er planlagt og prosjektert med tanke på en vid definisjon av universell utforming, fra ytterst til innerst. Det er tatt hensyn til elever med spesielle pedagogiske, psykiske, sosiale og kulturelle behov. I tillegg til de mer tradisjonelle hensynene til elever med ulik grad av fysisk funksjonsnedsettelse.

– Elevene skal føle seg ivaretatt, både i skolebygningen, i klasserommet og ute. Det har vært et viktig mål for oss, sier rektor Hasselø.

LÆRING MED UTSIKT

Tegn på hvordan læring og arkitektur henger sammen, finnes inne i klasserommene. De fleste av dem har for eksempel pultrækker hvor elever kan sitte og se ut av vinduene.

– Vi har erfart at elever som har konsentrasjonsutfordringer får jobbet bedre når de får se ut. Vi har alle behov for mentale pauser i arbeidet. Det å se en hund i bånd gå forbi, kan gi en kjærkommen avveksling og faktisk øke konsentrasjonen, forteller hun.

SAMVÆR OG UNDERVISNING: De polstrete amfielementene blir brukt til sosialt samvær og til undervisning. De er fargerike og lyddempende og skaper små møteplasser og læringssteder rundt omkring i hele bygget.

ET MANGFOLD AV OPPHOLDSSONER

Både klasserom, bibliotek og andre fellesrom har svært variert møblering. I mange fellesarealer er det små og mellomstore amfier for fellessamlinger og undervisning. De er plassbygget i tre eller de består av polstrete, flyttbare elementer.

Både i og utenfor klasserommene er det små sofahus med innvendig polstring. Noen har kun sitteplass, andre har skrivepult med plass til to. Det er stoler og sofaer med høye, polstrete rygg- og armlener som demper lyd og minsker antall synsintrykk. Det er glassvegger mellom klasserom og områder utenfor. Alt dette er tilrettelegging for å ivareta elever med spesielle behov og skape gode læringsomgivelser for alle.

LÆRERE SOM BRYR SEG

Elevrådsrepresentantene vi møter sitter i det lille amfiet utenfor en rad med klasserom. De setter stor pris på de mange stedene å oppholde seg både i klasserommene og i bygningen, forteller de tre.

Det er viktig å ha mange forskjellige steder for pause, samtale, gruppeundervisning, samvær, brettspill og læring, mener de.

KORT FORTALT

Hva: Barneskole og ungdomsskole etter en sammenslåing av Saupstad skole, Kolstad skole, Huseby skole og AC Møller ressurs-senter for hørsel og tegnspråk. Nye Huseby skole sto ferdig i 2021 etter en omfattende medvirkningsprosess. Er mottaksskole for fremmedspråklige elever.

Barnetrinnet har 700 elever, ungdoms-rinnet 450, ressurs-senteret for hørsel og tegnspråk 90.

Utfordring: Lage fysiske læringsmiljøer som er inkluderende og skaper fellesskap på tvers – der arkitekturen i seg selv fremmer læring. Elever skal kunne skjermes også uten å måtte forlate fellesskapet eller gå inn i avlukkede rom.

Løsning: Både klasserom, bibliotek og andre fellesrom har svært variert møblering. Små og mellomstore amfier for fellessamlinger og undervisning, plassbygget i tre eller polstrete, flyttbare elementer. Barne- og ungdomsskole bindes sammen av en kulturakse.

→ – Lærerne bryr seg virkelig om hva elevene har behov for, sier Mathelina Dequeemani. Hun går på 7. trinn og trives godt på Huseby.

Lotta Bye Sletvold på 5. trinn understreker at det er lett å få hjelp av de voksne og er glad for at skolen er bygget og møblert på en måte som gjør at alle kan finne et sted hvor de klarer å konsentrere seg.

VIKTIG FELLESARENA

Den store aulaen, det de kaller «multiboksen» i skolebygningen, spiller en spesiell rolle på skolen. Ikke bare arkitektonisk, men pedagogisk og sosialt, forteller rektor Hasselø.

– Vi har mange samlinger i løpet av et år. Det er viktig å samle elevene om felles

begivenheter og temaer for å kunne bygge en kultur preget av stolthet og identitet.

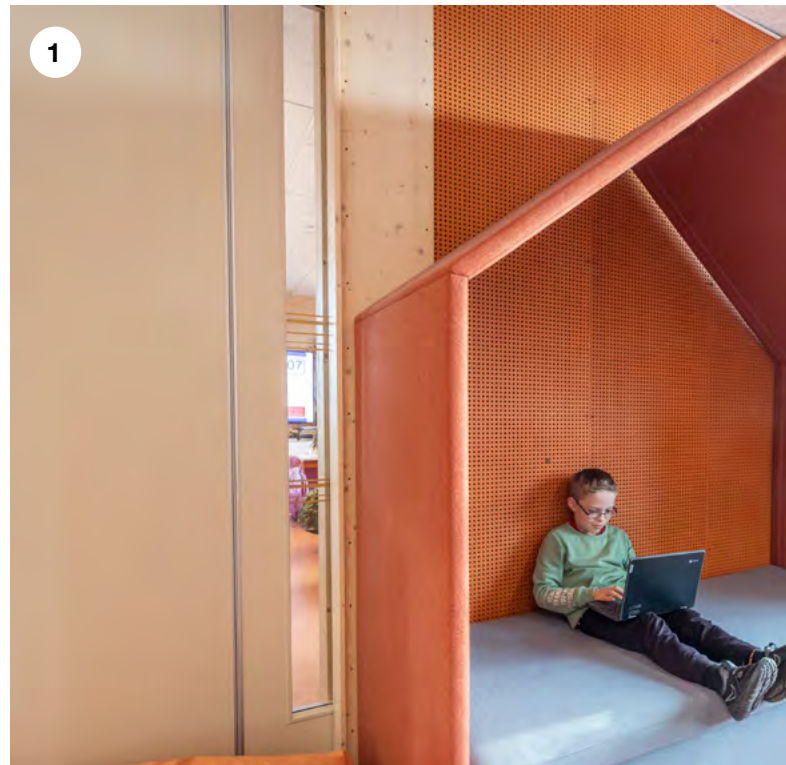
TRYGGE HJØRNER OG GOD SKJERMING

Prosjektansvarlig for skolen, Elisabeth Lund Winsnes, forteller at ivaretagelse av enkeltindividet har vært en helt sentral del av verdi-grunnlaget for den arkitektoniske utformingen, fra detaljnivå til materialvalg, planløsning og bygningsstruktur. Det gjelder alle skoler og barnehager i Trondheim, forklarer hun.

– Vi ønsker å lage fysiske læringsmiljøer som er inkluderende. De skal ivareta ulike behov, og inneholde mange trygge hjørner og muligheter til å skjerme seg. Elever skal kunne skjermes også uten å måtte forlate fellesskapet eller gå inn i avlukkede rom, forteller Winsnes, som jobber som rådgiver i Trondheim kommune.

For å få dette til, har det vært behov for bred kompetanse om hva som er godt for barn, mener Winsnes.

– Det har vært viktig med tillit mellom de ulike fagprofesjonene i prosjektet, mellom pedagoger,

arkitekter og prosjektledelse. Her har vi hatt tid til å prøve ut nye løsninger sammen, i 1:1 skala-modeller. På den måten har vi turt å utfordre tradisjonelle løsninger, forteller hun.

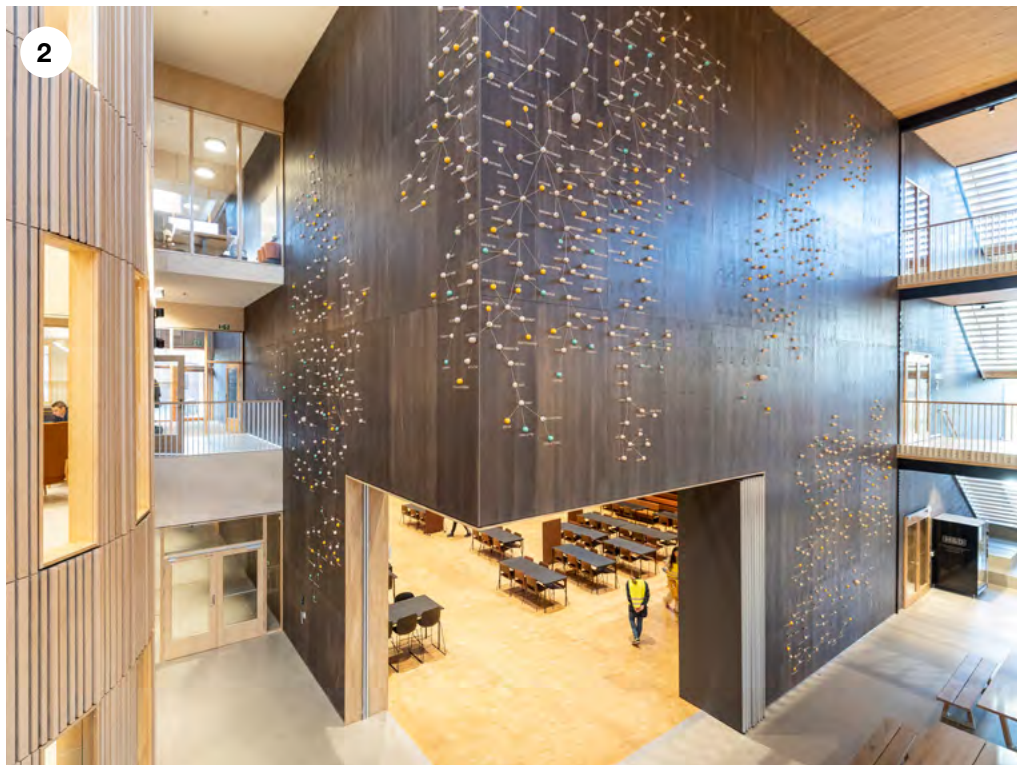
OPPHOLD I ALLE KRIKER OG KROKER

I prosjekteringen har et av målene vært å skape merverdi i bygget der det er mulig.

– Har du en vegg og et vindu går det an å gjøre det til et sted å være. Vi har ønsket å lage mange små og store møteplasser ut fra en forståelse av elevens behov for å føle seg ivaretatt, både alene og sammen.

Det er lagt vekt på naturlige materialer med taktilitet og farger. Fargepaletten er utviklet for å både gi energi og berolige.

– Omgivelser som stimulerer alle sansene er bra for alle, ikke bare for de som har behov for ekstra ivaretagende omgivelser, sier Winsnes. ●

1) SKJERMET: Magnus Mosbak Haugen sitter inni noe som ser ut som en blanding av et lekehus og en sofa i klasserommet sitt på Huseby skole.

2) BINDER SAMMEN: Den store aulaen i korridoren som binder ungdomsskole og barneskole sammen, er stor og rommer mye aktivitet som er viktig for fellesskapet.

3) ENERGI OG RO: Overalt i bygningen er det naturlige materialer med taktilitet og farger. Ubehandlet trevirke er en viktig del av interiørarkitekturen. Fargepaletten er utviklet for å både gi energi og å berolige.

4) FORNØYD ELEVRÅD: Elevrådsrepresentantene (fra venstre) Magnus Mosbak Haugen, Mathelina Dequeemani og Lotta Bye Sletvold er glad for alle mulighetene for opphold, bevegelse og variasjon, både i klasserommene og i skolebygningen.

1) BYGG TIL HEIS: Det nye tilbygget til venstre rommer heis som via hovedinngangen gir tilgang til alle etasjer. Til høyre for inngangen er det en rampe.

2) NYTT I GAMMELT: Før var det kun plass til noen få rullestoler helt på første rad. Nå kan det lett etableres 12 plasser midt i salen, på et område så bredt at to rullestoler enkelt kan møtes. Det er en løsning Handikapforbundets Arild Karlsen er svært fornøyd med.

Full fart i Folkets Hus

Prisen for å kjøpe huset? 1 krone. Kostnaden for å pusse det opp? Drøyt 200 millioner kroner. Gleden over å ha et kulturhus for alle? Uvurderlig.

– Tenk, her sto vi og tittet på stjernehimmelen under oppussinga, mimrer Arild Karlsen, leder både i Rådet for mennesker med nedsatt funksjonsevne i Sarpsborg kommune og regionstyret NHF Øst.

Han retter pekefingeren opp mot det mørke taket i Sarpsborg scene.

– Ja, det var fire meter mellom hver takstol, og gulvet, det var bare 12 centimeter tykt. Det var flaks at det gikk bra, nikker Jon Karlsen, stedets tekniske leder.

– Det var i grevens tid, oppsummerer Trond Henning Klausen, Sarpsborgs kommunes teamleder, forvaltning og utvikling - eiendom.

UTFORDRING MED ADKOMST

I 2012 kjøpte Sarpsborg kommune Folkets Hus for kr 1,-. September 2014 år startet restaurerings- og oppgraderingsarbeidet, og da koronaen slo til for fullt sto det ferdig. Først i 2022 kom den ordinære driften opp i skikkelig marsjfart. Den eldste delen av bygget er fra 1904, resten fra 1930. September 1933 ble det åpnet som Folkets Hus, og har vært både forsamlingslokale, kontorer, og konsert- og revyscene.

En hovedutfordring var å få på plass en universelt utformet adkomst.

– I første omgang aksepterte ikke fylkeskonservatoren den løsningen vi ønsket, med en

1

2

KORT FORTALT

Hva: Sarpsborg scene

Utfordring: Bevare egenart i bygg fra 1904/1930 og gjøre det universelt utformet.

Løsning: Påbygg med rom for heis til alle etasjer. Tilbakeføre inngangspartiet til opprinnelig stil og etablere rampe der. Nedsenkbar scene. Lydforsterkningsanlegg. 12 HC-plasser midt i salen. Kombinert trapp og rullestolheis.

rampe inn ved hovedinngangen. Men det løste seg da vi fant på å løfte hele fasaden tilbake til opprinnelig uttrykk. Det var forenelig med rampen, forklarer trioen.

En annen utfordring var å få heis til alle etasjene. Løsningen ble et tilbygg på siden.

TETT SAMARBEID

Dagens versjon av Sarpsborg scene er blitt til etter tett samarbeid.

– Jeg tror prosessen ble så god fordi Rådet for funksjonshemmede var så på hele tiden, etterspurte tegninger, var med på befaringer, krevde løsninger, så muligheter og pushet

politikerne, roser Trond Henning Klausen.

Trioen viser vei gjennom bygget: administrasjon, scene, garderober, «green room», bar og foaje, forteller om taleforsterkning-anlegget, demonstrerer den elektriske innretningen som enkelt forvandler trapp til rullestolrampe, peker på den hev- og senkbare scenen som er blitt dobbelt så stor, på ledelinjer og lysløsninger. Handikapforbundets Arild Karlsen oppsummerer:

– Resultatet er blitt helt enormt bra, jeg er overbevist om at dette er et av de best tilrettede teaterhusene. Jeg sier det rett ut, da vi var ferdig med dette bygget var vi stolte. ●

VELKOMMEN INN: Bergen Rådhus har fått ny hovedinngang etter renoveringen. Mer plass var nødvendig for å møte dagens krav til sikkerhet og universell utforming.

Gammel betongprakt i ny drakt

Ansatte og politikere måtte evakuere Bergen Rådhus på dagen da det ble oppdaget alvorlige bygningsfeil i den verneverdige høyblokken. Etter tre års renovering er de trygt på plass igjen.

Betongsyke, fasade som smuldret opp, armeringsjern som rustet, bærende søyler som ikke oppfylte sikkerhetskrav. Tilstandsrapporten for det 14 etasjer høye rådhuset så ut som opptakten til en katastrofefilm og førte til strakstiltak i september 2018: På en dags varsel måtte alle de nær 300 ansatte og folkevalgte ut av bygget.

I dag ruver Bergen Rådhus over bysentrum med den karakteristiske betongfasaden som nå er forsterket, men på innsiden er det meste nytt: 11 kontoretasjer med aktivitetsbaserte arbeidsplasser. Det vil si arbeidssoner, møterom, stille-soner og sosiale soner som erstatter den tradisjonelle løsningen med cellekontorer. En etasje brukes sin helhet til møtevirksomhet. På bakkeplan ligger inngangsparti, service- og sikkerhets-senter og kantine. På toppen, i 14. etasje, troner fremdeles ordfører og byråd.

RÅDHUS FOR ALLE

Samtlige etasjer oppfyller dagens krav til universell utforming. Fra den nye, trinnfrie hovedinngangen til utsiktsbalkongen i 14. etasje. For å sikre tilgang til den gromplassen, måtte det bygges en ny rampe. Tidligere var det bare trappeatkomst.

– Bergen Rådhus skal være et sted hvor alle kan jobbe eller inneha et folkevalgt verv, sier Vidar A. Stusdal Fyllingsnes, som er Rådhusforvalter.

– Ingen skal hindres av å ha en funksjonsnedsettelse, understreker han og viser vei fra det nye, innglassede inngangspartiet, som tidligere var en del av uterommet, gjennom sikkerhets-slusene og innover i bygget hvor bare ansatte, politikere og inviterte slipper inn. Bergen kommune har lagt alle publikumstjenester til andre bygg, rådhuset er forbeholdt administrasjon og politisk ledelse.

BEVARE OG FORNYE

Staben, som teller til sammen 480 etter at flere av kommunens avdelinger har fått plass, flyttet inn igjen sommeren 2022. Ingen trenger lenger være redd for at huset skal rase ned over hodene deres.

– Bygget står trygt, forsikrer arkitekt Thomas Joe Evetts, som har vært fagansvarlig arkitekt i teamet for renoveringsarbeidet fra Rambøll og Henning Larsen Arkitekter.

– Alle bæresystemer er oppgradert og det er satt opp tilleggssøyler av stål, sier han.

Thomas Joe Evetts beskriver renoveringen av rådhuset som krevende. En av utfordringene var å ta vare på verneverdige kvaliteter og samtidig oppfylle dagens krav til blant annet sikkerhet og universell utforming. En tilsynelatende enkel oppgave som å installere heis helt opp til 14. etasje – tidligere gikk heisene bare til 13. etasje – var i praksis vanskelig.

– For å få det til, måtte vi utvide området ved trappeløpet, og det førte til endringer i hele toppetasjen. Saken gikk frem og tilbake til ver-nemyndighetene i flere omganger før planen ble godkjent, forklarer arkitekten.

Det samme med rekkverk og håndløpere i hovedtrappen.

– De var umulige å oppgradere til dagens krav. Samtidig var vi opptatt av ikke å ødelegge den originale estetikken. Med enkelte justeringer fikk vi til slutt godkjent løsningen som nå er tatt i bruk, og som i all hovedsak ser ut som en kopi av originalen.

Arkitekten understreker at det handler om å finne riktig balanse mellom vernehensyn og moderne, bygningstekniske krav.

– Det viktigste er å lage et bygg og en arbeidsplass som fungerer for folk, og da må du

→ for eksempel tåle en litt uvanlig løsning for en trapp, sier han.

MED OG UTEN HJUL

I niende etasje sitter Gunnhild Håvik, første-konsulent i HR-konsern, med en stor, lysende skjerm foran seg på pulten. Hun har jobbet seg tilbake til full stilling etter en akutt hjerneblødning da hun var gravid for 15 år siden.

– Først må jeg fortelle at jeg har en frisk 14-åring hjemme, sier hun og smiler.

Fra å være sengeliggende og uten taleevne, trente hun seg opp til å kunne snakke igjen, bruke rullestol, og deretter rullator. I dag går hun uten hjelpemidler. Erfaringene har gitt henne et eget blikk på omgivelsene.

– Samme hvor jeg befinner meg, tenker jeg nærmest underbevisst på om det er mulig å komme seg rundt på hjul, sier hun.

Arbeidshverdagen i Bergen Rådhus går uten problemer, og hun ser at det ville den gjort selv om hun fortsatt brukte rullestol.

– Jeg jobbet ikke i rådhuset før oppussingen, men jeg vet at de gamle lokalene var mye trangere. Nå kommer du deg rundt over alt, du kan kjøre rullestol helt inn under pultene og jobbe på lik linje med alle andre, sier hun.

Gunnhild Håvik har fremdeles en funksjonsnedsettelse i venstre side av kroppen.

– Jeg bruker stort sett bare den høyre hånden. Er det noe jeg ikke får til selv, spør jeg om hjelp. For dette er et hus fullt av hjelpere – alle de 480 som jobber her.

VIDEREFØRER HISTORIEN

Bergen Rådhus sto ferdig i 1974 og ble tegnet av Erling Viksjø, arkitekten som også har tegnet høyblokken og Y-blokken i Regjeringskvartalet i Oslo. Viksjø regnes som en av de fremste funksjonalistiske arkitektene i Norge, og er kjent for

sine offentlige bygg i naturbetong i brutalistisk stil. En estetikk som har vært elsket og hatet i alle år.

Thomas Joe Evetts tilhører fanklubben.

– Jeg har en en *soft spot* for for bygg som dette, sier han.

– Jeg liker ærligheten og materialiteten, som teksturen i fasaden.

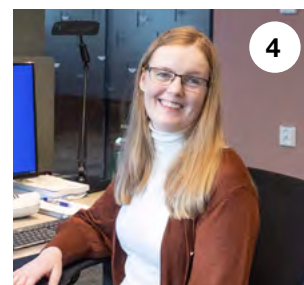
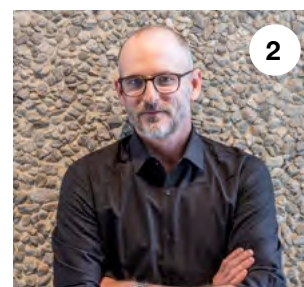
Kritiske røster har innvendt at det ville vært bedre og billigere å rive Bergen Rådhus og bygge et helt nytt – prislappen for oppussingen endte på en halv milliard – men Thomas Joe Evetts er uenig.

– Bergen Rådhus er et godt eksempel på etterkrigsarkitektur og representerer både kulturell og politisk historie. Jeg mener ikke at gamle bygninger skal bevares for enhver pris. Men jeg er tilhenger av å gjenbruke det vi kan. For *miljøet* lønner det seg alltid, sier han og legger til:

– Etter renoveringen kan Bergen Rådhus fungere fint i 50 nye år. ●

«Bergen Rådhus skal være et sted hvor alle kan jobbe eller inneha et folkevalgt verv.»

Vidar A. Stusdal Fyllingsnes,
Rådhusforvalter

1) ATKOMST FOR ALLE: Etter renoveringen er det mulig å ta heis helt opp til 14. etasje. Tidligere gikk heisene bare til 13. etasje. Kunne man ikke ta trappen, måtte siste etasje tilbakelegges ved hjelp av løfteplattform. **2) ARKITEKTEN:** Thomas Joe Evetts, her ved en av de originale veggene i naturbetong, har vært med å lede renoveringen av Erling Viksjøs verneverdige høyblokk. – Vi har prøvd å gjøre Bergen Rådhus mer tilgjengelig for folk, sier han. **3) RÅDHUSFORVALTEREN:** Vidar A. Stusdal Fyllingsnes har slått seg ned i sosial sone i en av de elleve, identisk innredede kontoretasjene. Aktivitetsbaserte arbeidsplasser og moderne møterom erstatter cellekontorene fra 1970-tallet. **4) FØRSTEKONSULENTEN:** Gunnhild Håvik i HR-konsern bruker ikke rullestol lenger, men ser at hun fint kunne tatt seg rundt på hjul i det nyrenoverte og universelt utformede rådhuset. – Det er blitt et veldig praktisk bygg å jobbe i, sier hun.

KORT FORTALT

Hva: Totalrenovering og utbygging av rådhus fra 1974.

Utfordring: Kombinere byggets verneverdige kvaliteter med dagens krav til blant annet sikkerhet og universell utforming.

Løsning: Beholde mest mulig av fasader og originale detaljer som naturbetong samtidig som konstruksjonen sikres, bygge nytt og større inngangsparti, erstatte cellekontorer med aktivitetsbaserte arbeidsplasser, bygge om trappeløp og installere heis helt opp til 14. etasje.

AKTIV I SKOLEGÅRDEN: Sjetteklassingen Mathilde er glad i å være aktiv. Selv om hun lever med cerebral parese og ikke kan gå så langt uten rullestolen, en raptor, kan hun delta i skolelivet på lik linje med sine medelever på Mørkvedbukta skole og barnehage. Sånn var det ikke på gamleskolen.

En nærskole for alle

Alle skal kunne gå på skolen der de bor. Det var premisset da Bodø kommune skulle bygge ny kombinert barneskole og barnehage i Mørkvedbukta. Høsten 2020 stod praktbygget klart.

LØSNINGSORIENTERT TRIO: Sissel Olga Pettersen og Marcus Zweiniger, henholdsvis prosjektansvarlig og rådgiver for universell utforming i Bodø kommune, sammen med undervisningsinspektør Trond Strømsvik i aulaen i skolens hjerte.

- – Den gamle nærskolen, Støver skole, var for dårlig tilrettelagt til å kunne ta imot elever med store fysiske hjelpebehov. Dette gjorde at foreldre i noen tilfeller valgte å sende barna sine til andre skoler. Bodø har jo fritt skolevalg. Derfor var det viktig for oss at den nye skolen skulle ha et tilbud til alle som bor i nærområdet, uansett funksjonsnivå, forteller undervisningsinspektør Trond Strømsvik.
- Det var også den unisone tilbakemeldingen fra personalet, som fikk lov til å være med og drodle rundt den optimale skolen, fortsetter han, og stuper rett inn i prosjektets største suksessfaktor: Utstrakt medvirkning.
- LYTTET TIL BRUKERNE**
- En av ungdommene fra brukerrådet, som bruker rullestol, fortalte for eksempel at hun også vil rette på sminken i speilet på toalettet, men vasken er alltid i veien. Derfor trakk vi speilet ut til siden, forbi vasken, forteller Sissel Olga Pettersen, prosjektansvarlig i Bodø kommune.
 - Uten bred medvirkning fortsetter du bare å gjøre det du har gjort før, supplerer Marcus Zweiniger, Bodø kommunes erfarne rådgiver for universell utforming, og legger til:
 - Ting som hadde vært enkelt å gjøre under byggingen, blir komplisert og dyrt å fikse etter ferdigstillelse.
 - På Tverlandet skole, som stod klar i 2019, så de for eksempel for sent at det ikke var gode nok fasiliteter for elever med behov for stell i løpet av skoledagen, og HC-toalettet var for lite til å bygge om.
 - Mørkvedbukta har fått eget, egnet stellerom med liggedusj, i tillegg til trimrom for dem som trenger fysioterapi, sier Pettersen.

«Jeg kan komme meg rundt på skolen selv, jeg må ikke be om hjelp. Det er fint. Og så er det så fint ute, med lekeapparater jeg kan bruke.»

Mathilde (11)

VOKSER RASKT

Bred brukermedvirkning fra dag én er nå nedfelt i konkurransegrunnlaget for alle nye prosjekter i kommunen.

Og det kommer godt med: Bodø er nemlig en av Norges raskest voksende byer med 50 000 innbyggere. Det bygges så du kan høre det, på alle kanter.

– I Mørkvedbukta har universell utforming vært grunnlaget for konseptutvikling, som har styrt alle fagområder involvert, forteller Zweiniger, og legger til at tekniske forskrifter bare er et minimum.

– Faktisk er TEK 10 strengere på universell utforming enn TEK 17. Kravet om håndløpere i to høyder er for eksempel fjernet. Med det tok vi likevel med i utendørsamfiet, supplerer Pettersen.

– Det samme gjelder lokalisering av heis og

KORT FORTALT

Hva: Mørkvedbukta skole og barnehage, ni km fra Bodø sentrum. Åpnet 2021. Ungdomstrinn skal bygges senere.

Utfordring: Finne løsninger som ikke bare svarer på dagens behov, men også behovene til fremtidens elever.

Løsning: Medvirkning fra mange brukergrupper, for å fange opp så mange behov som mulig. TEK 10 og TEK 17 som minimumskrav, mer fokus på faktiske behov.

trapp direkte i nærheten av hverandre, som er viktig for likeverdig tilgang. Dette er et eksempel på kunnskap som ikke nødvendigvis er nedfelt i forskrifter, men som blir delt blant fagfolk og i veiledende dokumenter, sier Zweiniger.

Det å få forankret at universell utforming er noe mer enn å kunne huke av kravene i teknisk forskrift, var en annen erfaring de tok med seg fra byggingen av Tverlandet skole.

– For Mørkvedbukta nedfelte vi hva universell utforming betyr for oss i både anbud og kontrakt. Som for eksempel det brede speilet, heis ved siden av trapp og doble håndløpere, påpeker Pettersen.

LYDEN AV RO

– Det man merker først når kommer inn i bygget, er det gode lyset og den dempede lyden, forteller Trond Strømsvik, mens vi vandrer rundt →

→ i de lyse gangene og rommene, der de maritime fargene dominerer. Lyddempende elementer er nennsomt innlemmet i dekoren og ett klasserom på hvert trinn med lydutjevningsanlegg – alt utviklet i samarbeid med en akustiker.

– Det er bra for alle, ikke bare for barn med hørselshemming! Forskning viser at et godt lydbilde gjør det lettere å nå frem til de ukonsentrerte, fortsetter Strømsvik.

– Mørkvedbukta er uten tvil blitt Bodøs fineste og mest tilrettelagte skole og barnehage, mener Sissel Olga Pettersen. ●

«Uten bred medvirkning fortsetter du bare å gjøre det du har gjort før.»

Marcus Zweiniger

SAMMEN OG HVER FOR SEG: Hvert klassetrinn har sin egen adskilte sone, med to klasserom som forbindes av et lite fellesrom i midten. Hver sone har sin farge, for lettere orientering. Og viktigst av alt: Hvert klasserom har to grupperom. Ett har inngang fra fellesrommet, ett fra bakerst i klasserommet: – Noen barn trenger å trekke seg unna, men tilbakemeldingen var at de har ikke lyst til å måtte gå foran hele klassen, forteller Sissel Olga Pettersen. (Illustrasjon: Arkitekten)

Åtte smarte triks

Alle skal kunne gå på skolen der de bor.
Det var premisset da Bodø kommune skulle bygge ny
kombinert barneskole og barnehage i Mørkvedbukta.
Høsten 2020 stod praktbygget klart.

1

GENIALT ENKELT

En løs boks på nederste trinn er alt som skal til for at en rullestolbruker kan få sitte kne-i-kne med sine medelever i amfiet.

2

LILLE SPEIL PÅ VEGGEN DER

Når speilet trekkes ut til siden for servanten kommer også rullestolbrukere helt inntil og kan sjekke sminken.

3

SVINGDØR I DUSJEN

En enkel svingdør i dusjen gjør at en vanlig dusj kjøpt og enkelt kan utvides ved behov.

4

GANGETABELLEN SOM MARKØR

Med gangetabellen på trinnene, kan alle repetere i trappa – samtidig som svaksynte lett kan se hvor de går.

5

LITEN KRAKK, STOR BETYDNING

En liten fastmontert krakk i enden av garderoben gjør det lettere for Mathilde (11), som har cerebral parese, å ta av og på seg skoene selv.

6

TO HØYDER OG BREDDER

Her kan rullestolbrukere henge av seg uten hjelp. Litt ekstra bredde på benken under gjør det lettere å flytte seg fra rullestolen til benken.

7

LYSET RINGER INN

Når det ringer inn lyser kuppelen på toppen av den rød-hvite kjeglen, som et visuelt signal i tillegg til lydsignal – inspirert av et av Bodøs kjennermerker: Landegode fyr.

8

SÅ ENKELT, SÅ SMART

Løse søppelbøtter havner ofte under vasken, der de står i veien for rullestolbrukere. Løsningen? Heng dem på vegg!

Huset som inneholder nesten alt

Det er få stengte dører i Kimen kulturhus, og målet er å gi plass til alle. Resultatet er et kulturhus som har fått priser for tilgjengelighet. Her føler folk at de blir ønsket velkommen inn.

FLEKSIBELT: Biblioteket har en voksenavdeling og en ungdomsavdeling, to arbeidsrom med glassdører og bevegelige reoler.

Det er umulig å ikke finne kulturhuset Kimen i Stjørdal sentrum. Det troner, nesten bokstavelig talt, i enden av Kimenparken. Skiltet over inngangen er godt synlig, i hvitt og svart, enkelt å få øye på for synshemmede.

Byggsilhuetten er kroneformet, det er noe majestetisk over det ruvende, svarte bygget.

Mektig er også lista over de funksjonene og aktivitetene kulturhuset rommer, og antall grep for å gjøre huset tilgjengelig.

– Åpenheten er grunntanken her. Folk skal kjenne at bygget har plass til dem. Dette skal være et godt sted å være for alle, sier kulturhusleder Astrid Cecilie Olaussen.

BLIR SATT PRIS PÅ

Bare et år etter åpningen i 2015, fikk Kimen Tilgjengelighetsprisen fra Rådet for likestilling av funksjonshemmede i Nord-Trøndelag. I 2020 fikk huset Norske konsertarrangørers tilgjengelighetsmerke.

Kun to små tekniske rom i det 50 700 kvadratmeter store huset er ikke tilgjengelig for rullestolbrukere. I parkeringskjelleren er det 16 HC-plasser, og handicaptaolettet er utstyrt med stellebenk for voksne.

– Det rommet skal også være tilgjengelig for alle som oppholder seg i Stjørdal sentrum og har behov for tilbudet, forteller utbyggingssjef Arne Fridthjof Venæs.

GOD LYD: Bak disse dørene er det øvingsrom for musikere. Her har kulturskolen i Stjørdal undervisning. Rommene er spesialbygget for å gi god lydopplevelse. Et stort grep som går igjen i hele bygningen, er lydabsorberende spilleplater. En viktig tilrettelegging for hørselshemmede.

«Dette skal være et godt sted å være for alle.»

Astrid Cecilie Olaussen

→ LENGE ÅPENT OG FRI ENTRÉ

Kulturhusleder Olaussen forteller at den lett tilgjengelige resepsjonen i biblioteket er hjertet i kulturhuset. Biblioteket har gratis arrangementer og et veldig godt samarbeid med frivillig sektor.

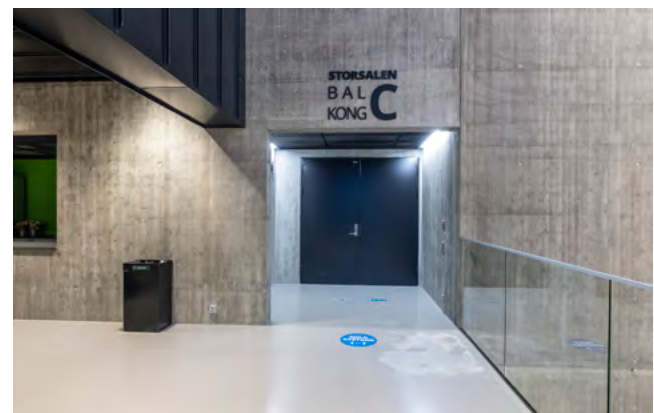
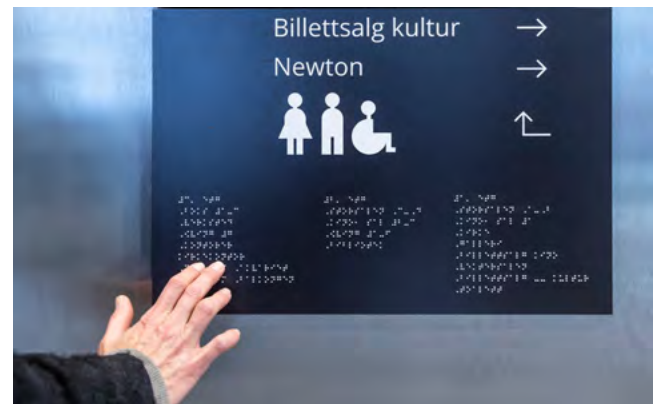
Kulturhuset er åpent syv dager i uka fra ni til halv ti på kvelden. Åpenheten er viktig, men det skaper også utfordringer.

- Nå har vi fått inn vektere. Når ungdommene vi har utfordringer med blir gjenkjent og møtt med interesse og vennlighet, blir terskelen for å gjøre noe galt mye høyere, forteller kulturhussjefen.
- Som du skjønner gjør vi mye forskjellig, og har et bredt publikum, sier kulturhussjefen.
- Og på en merkelig måte har vi klart å få til denne sameksistensen. ●

MEDVIRKNING:

Arne Fridthjof Venæs har vært utbyggingssjef siden før byggingen startet. Han var med på å lede en bred medvirkningsprosess

TAKTILT OG TYDELIG: Kimen har informasjonsskilt med god kontrast og mange av dem er supplert med punktskrift for synshemmede. De har et handicap-toalett med stellebenk for voksne.

MEKTIG: Kimen huser også Stjørdal kirke som har en svimlende takhøyde på hele 16 meter. Det er opprettet et sameie mellom huseier og Stjørdal kirkelige fellesråd og de ansatte har kontorer i kulturhuset.

GRØNN ORIENTERING: Både den innvendige trappen og branntappen er malt i irrgrønt for å gjøre dem godt synlige for synshemmede og lett identifiserbare. Det gjør det også enkelt å orientere seg i bygget, både visuelt og kognitivt.

KORT FORTALT

Hva: Kulturhuset Kimen i Stjørdal. Offisielt åpnet i 2015. Det 15.700 kvadratmeter store bygget har kafe, kinosaler, konsertsal, trosuavhengig seremonirom, ungdomsklubb og bibliotek. Huser også kirke og kulturskole.

Utfordring: Bygge et kulturhus hvor alle innbyggerne i Stjørdal føler seg velkommen uavhengig av fysisk og sosial funksjonsevne.

Løsning: Universell utforming, tilgjengelighet og åpenhet høyt på dagsordenen i planleggings- og byggefasen. Omfattende medvirkningsprosess har sikret innspill fra brukergrupper av mange slag.

Et bygg for samvær

Nye Guolban barnehage i Karasjok har rom for fellesskap og rom for alle. Barnehagens egen visjon er å gi grobunn for en god barndom. At alle skal få utvikle seg og vokse ut fra egne forutsetninger.

FOR DE SOM TRENGER RO: Små sofaer, stoler og bord er plassert rundt omkring i enhetene. – Det er fint å kunne tilrettelegge rommene for alt fra aktiviteter til ro og hvile, for eksempel når vi leser for barna, sier Anne Lise Vuolab.

FLYTTBAR & FLEKSIBEL: Barnehagen har både grovgarderobe og fingardarobe. Fingardaroben står på hjul og kan enkelt flyttes på for å gjøre et rom større, eller de kan brukes som romdelere og lyddempere inne på fellesarealet. De lave sittebenkene har hjul og er også flyttbare. De brukes både som sittemøbler og til oppbevaring.

– Vi har rett og slett fått et bygg for fellesskapskultur. Det ligger i det samiske, at vi verdsetter det å være sammen.

Anne Lise Vuolab begynte i barnehage-sektoren som førskolelærer i Karasjok i 1993, og i 2008 startet hun i Guolban barnehage. Da holdt de til i en nedslitt bygning fra 1972.

Nå viser hun fram et nesten splitter nytt bygg som er tilrettelagt for samarbeid og samhandling.

– Vi har fått et stort, flott, lyst og veldig praktisk hus. Alle detaljer er gjennomtenkt, sier styrer Anne Lise Vuolab.

GRUNDIG MEDVIRKNINGSPROSESS

Hun forteller at personalet har vært med på prosjekteringen hele veien, fra begynnelse til slutt.

– Det ble mange gode diskusjoner og jeg tror de fleste var enige om løsningene vi til slutt kom fram til, sier hun.

En av de største og mest virkningsfulle forandringene handler om inngangspartiet.

«Alle detaljer er gjennomtenkt.»

Anne Lise Vuolab

→ – I den gamle barnehagen var det en dør inn til hver avdeling, nå har vi felles innganger. Det gir mange fordeler. Foreldrene, barna og personalet blir kjent på tvers av avdelingene. Det fører til bedre samarbeid og fleksibilitet.

Bygningen er tilrettelagt for samhandling mellom avdelingene og enhetene. Det er enkelt å ta vekk romskiller og lage større rom for å være mange sammen, uansett hvilken del av bygget man benytter.

FELLES LEK INNENDØRS OGSÅ

Hele bygget er bygd for samarbeid, forklarer Vuolab.

– Hvis det er sykefravær og man ikke klarer å dekke inn med en gang, er det mye enklere nå enn før å overlappe med personalet på tvers. Både fordi barn og voksne kjenner hverandre godt, men også fordi lokalene er åpne og

oversiktlige, forklarer styreren.

Sentralt i begge enhetene er det et felles innendørs lekerom.

Det er også mange muligheter for aktiviteter i mindre grupper i små rom.

– I den gamle barnehagen var det to rom på hver avdeling, og hver avdeling hadde sitt lokale, det var ikke rom for lek på tvers av avdelinger og samarbeid slik som vi har nå, sier Vuolab.

VAKRE, DEKORATIVE VINDUSFLATER

Det er viktig å ha oversikt i en barnehage. Barnehagen har vinduer både i yttervegger og innervegger og dører. Vinduene inne fungerer som en slags utsmykning. De er runde, trekantede og avlange. Vakre og dekorative og ikke minst, de skaper god oversikt.

– Det er innsynsvinduer i alle rom så det er enkelt å holde oversikt over aktivitetene, sier Vuolab. ●

PLASS TIL ALLE: Det er per nå ingen barn i barnehagen med fysiske funksjonsnedsettelse, men det er tilrettelagt for rullestol overalt – og gjennomgående tilrettelagt for barn med spesielle behov.

KORT FORTALT

Hva: Barnehage i Karasjok kommune. Guolban barnehage/Guolban mánáidgárdi var Karasjoks første kommunale barnehage. Holdt til i en bygning fra 1972 fram til 2020. Bygging av ny barnehage startet høsten 2018 og innflytting i nybygget skjedde 10. august 2020. Fire avdelinger og 72 barnehageplasser. To enheter med to avdelinger per enhet. Enhetene har hver sitt område med felles inngang.

Utfordring: Barnas grovgarderobe kunne vært større, det blir lett en flaskehals hvis alle barna skal ut eller inn samtidig

Løsning: Alle går ikke ut samtidig, det planlegges med mindre grupper av gangen.

ROMSLIG FOR RULLENDE: Det er romslige toaletter for rullestolbrukere, og det er både dame- og herretoalett i barnehagen.

INSPIRERT AV DET GAMLE:

De nye tilbyggene viderefører de karakteristiske formene i ny drakt, samtidig som de gir Aspåsen skole hardt tiltrengte grupperom og universell atkomst.

Et landemerke i endring

Det kunne blitt bråk. Slik ble det ikke. Med respekt og omtanke for historien har Aspåsen skoles 1960-talls-arkitektur fått en nennsom oppstrammer, og bygget er endelig blitt fri for hindere og stort nok til å romme moderne undervisning.

– Skolen var Bodø bys gave til seg selv da byen fylte 150 år i 1966. Flere av dagens lærere har selv vært elever her og har sterke følelser for bygget, forteller Morten Handberg i Bodø kommune, prosjektleder for renoveringen av et av Bodøs mest ikoniske bygg.

– Å gjenbruke bygg er jo i tråd med det grønne skiftet, men det er utfordrende med tanke på universell utforming. Ofte står sterke interesser mot hverandre, forteller Handberg.

Nøkkelen var å lytte og involvere, fra dag én. På Aspåsen har både lærere, foreldreutvalg og Rådet for personer med funksjonsnedsettelse deltatt aktivt.

HODEBRY

To aspekter ga særlig hodebry. Atkomst og plass. Løsningen ble å slå to fluer i én smekk:

Atkomstene var bratte på utsiden og inngangene var på trappereposet mellom to etasjer, uten heis. Et tilbygg i hver ende, som visuelt fletter seg sammen med den karakteristiske fasaden, gjorde det mulig å bygge universelt utformede inngangspartier, ved å senke atkomstene ned til 1. etasje. I tilbyggene ble det også plass til romslige grupperom.

Det var både krevende og kostbart, mye masse måtte sprenges bort – men resultatet får rektor Nils H. Weglo Severinsen til å smile bredt når han ønsker oss velkommen inn.

LIKEVERD & LYS: Inngangspartiet er badet i lys, fra oven og fra fellesrommene i nybygget. Her kan alle elever endelig komme inn gjennom samme dør. Og det er viktig for følelsen av tilhørighet og fellesskap, ifølge prosjektleder i Bodø kommune, Morten Handberg.

ALLE SKAL HØRE: Lærer Evy Eriksen har hodemikrofon og elevene har mikrofoner på pulten, som kan kobles til høreapparater eller høyttalere.

→ BEHOV OG MULIGHETER

– Universell utforming dreier seg jo om langt mer enn atkomst for rullestolbrukere, påpeker han.

– Det er viktig å løfte blikket, ikke bare skjele til tekniske forskrifter, men se på behov og muligheter.

Vi la inn at entreprenøren skulle ha en egen rådgiver for universell utforming som et premiss i anbudet, men realiteten er at vi som byggherre må følge dette tett opp for å få gode løsninger, supplerer Handberg.

Resultatet er en skole som ikke bare har bevart arkitektoniske detaljer – som diamantsøyler, teglvegger og skråvinduer – men som også er blitt mer brukervennlig for alle:

Lyddemping, lydforsterking, varierende og tilpasset lys, skolekjøkken med hev-senk-benk, spesialrom for fysioterapi eller å trekke seg tilbake i ro, gode ledelinjer, taktile skilt, eget rom for lading av elektriske rullestoler – for å nevne noe.

I KJØLVANNET AV PANDEMIEN

Midt i prosessen kom en pandemi. Den viste at man alltid må være bevisst på at behov utvikler seg:

– Vi la til rette for albuebrytere, men pandemien gjorde at vi endret til berøringsfrie døråpnere.

Det ble litt mikk, men vi fikk det til, forteller Handberg, og avslutter:

– Det er alltid billigere og enklere å gjøre ting med én gang, enn å endre i ettertid. Derfor er det så viktig med fokus og gode rådgivere på universell utforming fra dag en. ●

KORT FORTALT

Hva: Aspåsen skole i Bodø. Bygget 1966, nyåpnet i januar 2021. 350 elever fra 2023, plass til 525.

Utfordring: Oppgradering av ikonisk bygg, uten å tukle med arkitekturen. Lite tilgjengelig inngangsparti, for få større grupperom. Et bæresystem som ikke tillot sammenslåing av rom.

Løsning: Nye påbygg i hver ende, med plass til universelt utformet atkomst, heis og nye grupperom. Utnytte tidligere ubrukte kjellerarealer og lage nye «hengende» klasserom oppunder aulataket i midten – for å få mer plass til spesialrom.

VAKKER KANTMARKERING: I aulaen er en mørkere trefarge valgt som kantmarkering, fremfor mer tradisjonell og billigere metallmarkering. Rektor Nils H. Weglo Severinsen venter spent på Statsped-befaring, som skal avgjøre om det ble tydelig nok. Lyset i trappe-trinnene markerer ikke bare hvor det er naturlig å gå, det er også et visuelt flott element.

GOD LYD: Teleslynge er installert i sentrale arealer. Teknologien utvikler seg så raskt at de valgte å avvente innkjøp til behovet er der.

Slik definerer vi universell utforming i Norge

I Norge baserer vi forståelsen av universell utforming på en amerikansk definisjon og syv prinsipper fra 1997.

Prinsippene ble utviklet av en gruppe arkitekter, produktdesignere, ingeniører og miljødesignere tilknyttet Centre for Universal Design ved North Carolina State University i USA. Arbeidet ble ledet av Ron Mace, som på 1980-tallet formulerte begrepet «universal design».

Den amerikanske arkitekten var selv rullestolbruker. Ideen om universell utforming vokste ut av en frustrasjon over begreper som «barrier free» (uten hindre) og «accessibility» (tilgjengelighet). Han mente de var stigmatiserende, fordi de ble oppfattet som spesielle løsninger for personer med nedsatt funksjonsevne. Løsninger som eksponerte handikap og annerledeshet fremfor å integrere og fremheve de som er felles menneskelig.

Mace ønsket å introdusere et designbegrep og en designstrategi som opphevet skillet mellom «dem» og «oss», som tok høyde for

det menneskelige mangfold og endringer i livstidsperspektiv. Universell utforming skal ifølge Mace gjøre produkter og omgivelser brukervennlige for alle i størst mulig utstrekning, uten behov for tilpasning.

Norske lover og forskrifter definerer konkrete krav til universell utforming i Norge – tuftet på disse prinsippene. Men prinsippene er i seg selv nyttige rettesnorer for alle som jobber med utforming.

Utforming av produkter og omgivelser som kan brukes av alle mennesker, i så stor grad som mulig, uten behov for tilpasning eller spesiell utforming.

Syv prinsipper for universell utforming

- 1 LIKE MULIGHETER FOR BRUK**

Utformingen skal være brukbar og tilgjengelig for personer med ulike ferdigheter.
.....
- 2 FLEKSIBEL I BRUK**

Utformingen skal tjene et vidt spekter av individuelle preferanser og ferdigheter.
.....
- 3 ENKEL OG INTUITIV I BRUK**

Utformingen skal være lett å forstå uten hensyn til brukerens erfaring, kunnskap, språkferdigheter eller konsentrasjonsnivå.
.....
- 4 FORSTÅELIG INFORMASJON**

Utformingen skal kommunisere nødvendig informasjon til brukeren på en effektiv måte, uavhengig av forhold knyttet til omgivelsene eller brukerens sensoriske ferdigheter.
.....
- 5 TOLERANSE FOR FEIL**

Utformingen skal minimalisere farer og skader som kan gi ugunstige konsekvenser, eller minimalisere utilsiktede handlinger.
.....
- 6 LAV FYSISK ANSTRENGELSE**

Utformingen skal kunne brukes effektivt og bekvemt med et minimum av besvær.
.....
- 7 STØRRELSE OG PLESS FOR TILGANG OG BRUK**

Hensiktsmessig størrelse og plass skal muliggjøre tilgang, rekkevidde, betjening og bruk, uavhengig av brukerens kroppsstørrelse, kroppstilling eller mobilitet.

Postadresse:
Postboks 1378 Vika, 0114 Oslo

Besøksadresse:
Haakon VII's gt. 9, 0161 Oslo

Telefon: 24 13 26 00
E-post: ks@ks.no

www.ks.no